

"אצלנו מחתימים כרטיס מלחמה"

צליחת התעלה במלחמת יום הכיפורים | כ־8 באוקטובר
בלם גדוד 87 את התקדמות הכוחות המצריים בגבעות
"חמדיה"- "כישוף" ובכך מנע אובדן שטחים חיוניים לצה"ל
ששימשו אותו מאוחר יותר לצליחה

ד"ר ישראל בן־דור
היסטוריון

הספר "צ-817831 - טנק ומפקדו בחזית הדרום במלחמת יום הכיפורים" הוא מסע בנתיב החיים של האזרח הישראלי הממוצע, איש המילואים, שנאלץ לשמור על כשירות קרבית במשך עשורים ולהתגייס לתופת של מלחמת יום הכיפורים

מהרפת לחזית

סגן יאיר ליטביץ פיקד על הטנק היחיד מגדוד 87 שעבר את כל מסלול הלחימה מראשיתו ועד סופו ונותר שלם יחד עם הצוות המקורי. ספרו, הכתוב היטב ומסתמך על החוויות שעבר, הוא עדות מרגשת לאיכותם המיוחדת - המקצועית והאנושית - של אנשי המילואים באותה המלחמה.

ב־6 באוקטובר, לאחר שסיים לחלוב את הפרות, גויס יאיר, שהיה אז מ"מ טנקים, למילואים. לאחר התארגנות חפזה, ללא ציוד חיוני וללא הכנות בסיסיות, יצאו הטנקים של הגדוד - על זחליהם - דרך באר־שבע אל תעלת סואץ.

אריק שרון כתב על לחימת הגדוד: "ראיתי בימי שירותי גדודים רבים. גדוד הסיור היה מהטובים שבכולם" (עמ' 227).

לגדוד 87 היו במלחמה 118 נפגעים, ובהם 45 הרוגים. בין ההרוגים שני מפקדי הגדוד במלחמה.

ב־8 באוקטובר בלם הגדוד את התקדמות הכוחות המצריים בגבעות "חמדיה"- "כישוף" ובכך מנע אובדן שטחים חיוניים לצה"ל ששימשו אותו מאוחר יותר לצליחה. באותו יום נהרג המג"ד, סא"ל בן־ציון (בנצי) כרמלי.

ב־9 באוקטובר ערך הגדוד סיור שבו התברר מעל לכל ספק שב"תפר" שבין הארמיה השנייה מצפון לארמיה השלישית מדרום, מול האגם המר הגדול, לא נערכו כוחות מצריים. היה זה מידע רב ערך לקראת תכנון הצליחה, שעל פי התוכניות המוקדמות של צה"ל מלפני המלחמה אמורה הייתה להיעשות בקטע התעלה שמצפון לאגם המר הגדול. האזור הזה היה קצהו הדרומי ביותר של השטח בסיני שבו התבססה ארמיה 2.

ב־14 באוקטובר השתתף הגדוד בשבירת ההתקפה של הדיוויזיה המצרית המשורינית 21 במסגרת ההתקפה המצרית האחרונה שנועדה לשנות את תמונת המצב. בליל 15-16 באוקטובר, במסגרת מבצע "אבירי לב", הוביל גדוד 87 את ההתקפה של חטיבת שריון 14, שעליה הוטל לפרוץ לתוך המערכים המצריים ולהכין את ראש הגשר שיאפשר את הצליחה. בהיתקלות בצומת טרטור-לכסיקון ב־16 באוקטובר לפנות בוקר נהרג המג"ד סא"ל יואב ברום, שהחליף את סא"ל בנצי כרמלי. מפקד הפלוגה של יאיר נפצע, ויאיר לקח את הפיקוד

מבוא

בהיסטוריוגרפיה של מלחמת יום הכיפורים לא זכה עדיין גדוד סיור 87 למקום הראוי לו. בימי קדם, כאשר צבאות ערכו מצור על ערים בצורות, מקובל היה לפאר ולהלל בדפי ההיסטוריה את הראשון שהצליח לעבור את החומה. אולם ממלחמת יום הכיפורים נותרו מעט מאוד סמלים כאלה שזיכרונם נצרב לנצח בתודעה הקולקטיבית הישראלית. וממעט הסמלים שנצרכו בזיכרון אין אחד שקשור לגדוד הסיור 87.

אחד הסמלים המוכרים ביותר מאותה המלחמה הוא צילומו של אריק שרון שראשו חבוש. סמל ידוע נוסף הוא צילומי החווה הסינית, שבתודעה הישראלית קשורה קשר בל יינתק לצנחנים, ומהצליחה זוכרים רבים את הצילום של גשר הגלילים הפרוס על תעלת סואץ.

אולם חטיבה 14, ובראשה גדוד הסיור 87, שחדרה בעוצמה רבה לתוך המערכים המצריים באגף הדרומי של הארמיה המצרית השנייה ובכך פתחה את מרחב ראש הגשר ואיפשרה את הצליחה, אינה מוכרת במידה הראויה לחשיבותה ההיסטורית. סיפורה של חטיבה 14 בכלל וסיפורו של גדוד 87 בפרט לא זכו עדיין למקום הראוי להם בזיכרון ההיסטורי הישראלי.

אולם בשנים האחרונות נוצרת בהדרגה תמונה מורכבת ומפורטת יותר של הקרבות במרחב "החווה הסינית" ושל הצליחה. בהדרגה מתקבלת התמונה הנכונה של מערכת הצליחה ושל קרבות "החווה הסינית", ובתמונה הזאת הולך וגדל משקלה של לחימת חטיבה 14 ובכללה הלחימה של גדוד 87.

סגן יאיר ליטביץ (מימין)
וצוות הטנק

הספר מזמן לקורא מיוחד במינו בעקבות הזיכרון. לאחר כשלושה עשורים התעוררו שרידיו של הגדוד והחלו לטפל בזיכרון ההיסטורי ובהנצחה, ויאיר הצטרף למאמצים האלה. עיבוד החוויות מזמן המלחמה מגיע לשיאו במסע לשדות הקרב ב־2008 יחד עם חבריו הלוחמים ועם בני משפחתו. יאיר מיטיב לתאר את תחושותיו באמצעות

רישום אירועים קטנים מזמן המסע המעידים על ההבדל שבין 1973 ל־2008. כך, למשל, כאשר ירד בזהירות במורד הבונקר של מוצב "הנברונים" רצו לעברו שלושה חיילים מצרים צעירים ומחייכים והציעו באדיבות את עזרתם. הפנייה הזאת ריגשה אותו:

דחיתי אותם באדיבות וביקשתם לצעוד לצדי. המחווה שהפגינו ריגשה אותי. צעירים מילדיי, חיילים שלא חוו מלחמה. חיובם היה חיוך של טוב לב ושל הכנסת אורחים. כמה סמלי, היריהרתי, אנושי כל כך, פשוט ומרגש. תודה לכם, חיילים מצרים צעירים, ריגשתם אותי עד מאוד (עמ' 214).

לכל אורך הספר בולטת דמותו השורשית של יאיר: חקלאי, אוהב טבע ואדם וגם אופטימיסט נצחי. לחימתו העיקשת נבעה מרצונו להגן על כל מה שנבנה בישראל ולא מאהבת המלחמה והאלימות.

הקריאה בספר מזמנת אפוא גם מסע בנתיב החיים של האזרח הישראלי הממוצע, איש המילואים, שנאלץ לשמור על כשירות קרבית במשך עשורים ולהתגייס למלחמות מעת לעת. עם זאת נשמרת בו תמיד התקווה לחיים אחרים לגמרי, שבהם לא יהיה צורך להחתים אחת לכמה שנים "כרטיס מלחמה".

וניהל קרב נגד האויב מהשעה 3 לפנות בוקר ואילך. רס"ן (מיל') צבי אבירם, סמג"ד 87, כתב בעניין הזה: "אין לי ספק שהמלחמה העיקשת בפיקודו של יאיר הכריעה את האויב בצומת" (עמ' 237). בבוקר 16 באוקטובר נסוגו המצרים ופינו את הצומת, וההשתלטות עליו נעשתה מאוחר יותר בפיקוד המח"ט אל"ם אמנון רשף ועם הכלים המעטים שנשארו מגדוד הסיור. באותו הבוקר כבר לא היה גדוד הסיור קיים למעשה. יאיר, שפיקד על חמשת הטנקים שנותרו - לראשונה בחייו בתפקיד מ"פ - הצטרף לגדוד 79 והפך לפלוגה השלישית של הגדוד הזה.

ב־17 באוקטובר הוא השתתף בבלימת המתקפה של החטיבה המשורינית המצרית 25 שנועדה לשבש את הצליחה. אנשי הגדוד התמידו בלחימה עד הקרב האחרון של האוגדה. שלושה טנקים של גדוד הסיור נלחמו ונפגעו במבואות אסמאעיליה עם תחילתה של הפסקת האש הראשונה בשעות הערב של 22 באוקטובר.

מסע בזמן

הספר מזמן לקורא כמה מסעות בזמן השלובים זה בזה. יאיר חוזר למלחמת יום הכיפורים ומציג לקורא דו"ח קרבי ייחודי המפרט בגילוי לב את שיקוליו במהלך הלחימה והפיקוד על אנשיו. בד בבד עם תיאור הלחימה במלחמת יום הכיפורים מתאר יאיר ליטבין את דרכו במלחמת ששת הימים ומעמדת בין הרשמים משתי המלחמות. לפעמים הוא משתמש בביטויים ממלחמת ששת הימים כדי לתאר את מה שקרה במלחמת יום הכיפורים. כך, למשל, תיאר את הקרב שבו נשחק הגדוד לחלוטין:

במהלך המלחמה חוויתי את ארבעים ושמונה השעות הקשות בחיי: ראשיתן, בעבורי, כמפקד מחלקה... עת היה גדוד הסיור במלוא כוחו והוביל את הפריצה של צה"ל אל התעלה. הן נמשכו עם קריסתו של הגדוד, שהייתי עד לה, ועם הפיכתם של הטנקים הבודדים שנותרו ממנו לפלוגה בגדוד 79, פלוגת "חורש" הנפלאה, שהייתי למפקדה. הן הגיעו אל קיצן בחניון לילה של הגדוד, כשכל טנקי הפלוגה, על צוותיהם, עומדים אחרי בשורה לאחר שהפליאו מכותיהם בשריון המצרי... היו אלה ארבעים ושמונה שעות שבמהלכן הילכתי על שפת הגיהנום - ולא החלקתי לתוכו, ראיתי מנסה בכל כוחו לבלוע אותי, ולא יכל לי... ראיתי את המוות מהנקודה הקרובה ביותר האפשרית, הישרתי אליו מבט, והוא השפיל עיניו". (עמ' 183).

במסדר הניצחון של חטיבה 7 לאחר מלחמת ששת הימים אמר מפקד החטיבה, שמואל גונן (גורודיש) (ולימים אלוף פיקוד הדרום במלחמת יום הכיפורים), את המשפט הנודע מאז: "אל המוות הישרנו מבט - והוא השפיל את עיניו". יאיר הצטרף גם במלחמת ששת הימים לגדוד 79, שהיה בתחילה גדוד של חטיבה 7.

באופן מעורר כבוד מבחין יאיר בין מה שהיה ידוע לו אז לבין מה שנודע לו לאחר מעשה. גם בכך ספרו הוא יוצא דופן לטובה. בדרך כלל נוטים הכותבים, ככל שהתארך הזמן בין האירועים לכתיבה, לערבב את חוויותיהם מעת הקרב עם מה שנודע להם לאחר מכן. הנטייה הטבעית של כל כותב היא להגיע לתמונה מלאה ככל האפשר, וכמעט שלא ניתן לעמוד בפיתוי הזה, אולם יאיר מקשה על עצמו ומשתדל להבחין בחדות בין הדברים.

מדובר בספר ייחודי על המדף ההולך ומתמלא בספרים על מלחמת יום הכיפורים. במדף המתמלא רבים ספריהם של המפקדים הבכירים הנלחמים עדיין את "מלחמות הגנרלים" ואת המלחמות על כבודם של החילות השונים, עיתונאים שהצליחו להגיע למסמכים שטרם נחשפו ולפרסם "חידושים ותגליות" על המלחמה, היסטוריונים צבאיים שנלחמים על יוקרתם ועוד. אולם הספר של יאיר משמיע את קולם של הלוחמים ובכך הוא מצטרף למעטים מסוגו.